

Dankzij kreekprojecten neemt Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* in de Hoeksche Waard toe

Gerard L. Ouweeneel

Gelet op het type habitat waarin de Bruine Kiekendief zich thuisvoelt, is het aannemelijk dat deze soort er al sinds het ontstaan van de Hoeksche Waard (27.400 ha), rond 1400, voorkomt. Tot 1950 is weinig bekend over aantallen en locaties. Toen rond 1970, als gevolg van de roofvogelcrash, de populatie was gekelderd naar minder dan 100 paren voor de gehele natie, was het aantal koppels in de Hoeksche Waard te tellen op de vingers van één hand. Nadien volgde lokaal, nationaal en in Europa herstel. Voor de Hoeksche Waard bestaat de indruk dat de broedpopulatie nog steeds, of opnieuw, groeit. Toen SOVON en Vogelbescherming erop aandrongen in 2010 extra attent te zijn op Bruine Kiekendieven, nam de Vogelwerkgroep Hoeksche Waard zich voor de handen uit de mouwen te steken. Er was nog een extra argument, zeker voor de vogelaars in de westelijke Hoeksche Waard. Die hadden in het SOVON-Nieuws gelezen dat de soort in hun streekdeel afwezig zou zijn. ‘Lariekoek’, was hun reactie.

In het verleden

Wijlen Tom Lebreton vertelde dat hij rond 1940, bij excursies vanuit Dordrecht naar de zuidrand van de Hoeksche Waard, nooit Bruine Kiekendieven miste. En dat het hele jaar door. Hetzelfde verhaal vertelden Kersten, opzichter van de Korendijkse Slikken onder Goudswaard, en Hage inzake Tiengemeten. Die laatste voegde er in 1963 aan toe de kiekendieven het liefst op een schot hagel te trakteren. Bij 20 excursies die de NJN Rotterdam tussen 1942 en 1955 naar de Korendijkse Slikken ondernam, was de Bruine Kiekendief altijd present. Bij een bezoek aan dat gebied op 30 mei 1955 zag ik een man, en trouwens ook een man Grauwe Kiekendief *Circus pygargus* die toen in Zuid-Holland minder opzien baarde dan thans. Met ieder één paar broedden er rond 1970 in de Hoeksche Waard alleen nog Bruine Kiekendieven op de Korendijkse Slikken en op Tiengemeten. Het herstel daarna verliep vlot. In 1977 herbergde de zuidrand van de Hoeksche Waard alweer 13 paren. Die toename zette door. Bij inventarisaties halverwege de jaren negentig ten behoeve van een streekavifauna kwamen 30-35 paren uit de bus (Luitwieler *et al.* 1999). Ze huisden toen hoofdzakelijk in de riet- en ruigtegrazen langs Haringvliet, Hollandsch Diep en Oude Maas. Binnendijks broedden ze alleen in het Grootte Gat. In 1997 was er voor het eerst een broedpaar in het Oude Land van Strijen, in de toen net ‘aangelegde’ strook ten behoeve van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Naar later bleek zette daarmee een trend in.

EHS-stroken annex kreekprojecten

De EHS-strook door het Oude Land van Strijen kwam langs het tracé van de circa 5½ kilometer lange Lage Vliet/De Keen te liggen. Deze doorsnijdt in een noord-zuid baan de graslandpolder. De oevers kregen een natuurvriendelijk karakter ('onderwaterbanketten'). Aan weerszijden van het kreektracé mocht de vegetatie zich vrijelijk ontwikkelen. Om een plasdras situatie te bevorderen, kwam het noordelijk deel van het Oude Land van Strijen deels onder water te staan. Ook in andere polders van de Hoeksche Waard kwamen identieke projecten van de grond, een aanpak die ook thans nog doorgaat. Deels gaat het daarbij om verbreding van bestaande krekken en hun oeverstroken, deels om de aanleg van geheel nieuwe, dus quasi natuurlijke waterpartijen in landbouw polders.



Kreek door het Oude Land van Strijen in de Hoeksche Waard, kort nadat deze in 1994 was voorzien van 'natuurvriendelijke oevers' (Foto: Gerard Ouweneel). Thans is de linkeroever dicht begroeid, onderdeel van de 'Ecologische Hoofd Structuur' en broedplaats van Bruine Kiekendieven. *Creek in the study area, just after the banks had been made 'nature friendly' in 1994. At present, the left bank is completely overgrown and home of Marsh Harriers.*

De Bruine Kiekendief annexeerde deze nieuwe habitats voortvarend. In het Oude Land van Strijen nam het aantal broedterritoria in 7 jaar toe van eentje in 1997 tot 9 in 2004, alle in de EHS-strook, waarbij in 2004 vijf nesten binnen een afstand van één kilometer. Op 2½ kilometer ten oosten van het Oude Land van Strijen kwam rond 2000 in de Polder Nieuw Bonaventura het kreekproject 'Plan Argus' van de grond. De formule was identiek: verbreding van een bestaande kreek en bevordering van vegetatievriendelijke oeverstroken. Prompt vestigden zich er Bruine Kiekendieven.

Bij de SOVON-inventarisatie in 2008 van het ook bij de Hoeksche Waard behorende Tiengemeten in het Haringvliet kwamen voor dit eiland 14 territoria in de boeken. Gelet op dit kiekenbolwerk en de wetenschap dat de soort via de verschillende kreekprojecten gretig bezig was de Hoeksche Waard binnendijks te annexeren, vertrouwde de lokale vogelwerkgroep erop in 'Het Jaar van de Bruine Kiekendief' goed voor de dag te komen. Het verzoek aan de werkgroepleden was summier, te summier naar later bleek. De vraag was de vastgestelde territoria te melden, de locatie en in welk terreintype, en voorts de aansporing aan het einde van het seizoen per locatie het aantal uitgevlogen jongen te noteren. De mail besloot met een advies gezoek naar nesten te vermijden. Aan dit verzoek werd voldaan, zij het dat men soms toevallig tegen nesten aanliep. Voor zover bekend kregen alleen de jongen van het nest langs de Dromkreek ringen. Volgens mededeling van een rattenvanger bevatte dat nest vijf eieren met later vier jongen, waarvan er drie een ring kregen, alle wijfjes.



Het polderlandschap van Hoeksche Waard West, in de driehoek Oud-Beijerland, Zuid-Beijerland en Piershil, zomer 2001 (Foto: Gerard Ouweneel). *Typical polderland in the Hoeksche Waard.*

Inventarisatie in 2010

De stroom van territoriameldingen bevatte twee pieken, de eerste in de vestigingsperiode in maart/april en de tweede na het uitvliegen van de jongen. Beide fases geven spektakel, zodat dan het lokaliseren van een territorium geen tijd vergende klus is. In het voorjaar leveren lang niet alle territoriale activiteiten broedparen op. Daar waar de territoria dicht op elkaar liggen, kan verwarring ontstaan. Binnen de Hoeksche Waard zijn er terreinen waar dat het geval is. De 25 aan het onderzoek deelnemende vogelwerkgroepleden kwamen tot het besef dat het voor een inventarisatie van Bruine Kiekendieven beter is te wachten tot na 1 juli, tot het tijdstip dat de jongen

beginnen rond te lummelen. Die aanpak heeft echter het risico dat territoria zonder broedresultaat buiten de boot kunnen vallen.

Van de in totaal tenminste 46 geregistreerde territoria in de Hoeksche Waard (Tabel 1) kwam van 18 nesten het exacte aantal uitgevlogen jongen vast te staan. Dat waren er 41, een gemiddelde van 2.3 per nest. Op de Korendijkse Slikken werd in 4 territoria succesvol gebroed, maar het exacte aantal jongen bleef ongeregistreerd. In het Groot Gat kwam vrijwel zeker vast te staan dat een mannetje er twee wijfjes met nesten op nahield. Van territoria in de Westerse Laagjes en in de Nieuw-Bonaventura kan dit ook het geval zijn geweest.

Tabel 1. Verdeling van territoria van Bruine Kiekendieven in de Hoeksche waard in 2010. *Distribution of Marsh Harrier territories in the Hoeksche Waard in 2010.*

Hoeksche Waard buitendijks <i>Beyond the dikes</i>		Hoeksche Waard binnendijks <i>Polders</i>	
Korendijkse Slikken	4	Plan Argus Nieuw- Bonaventura	4
Tiengemeten	12	Mookhoekpolder	1
Westerse Laagjes	2-3	Oude Land van Strijen	6
Oosterse Laagjes	1	Buijensweg/Groeneweg	1
Hoogezandsche Gorzen	2	Oud-Beijerlandse Kreek	1
Zeehondenplaat	1-2	Domkreek	1
Strijensas Haven	1	Piershilde Gat	1
Groot Koninkrijk	1	Groote Gat	2-3
Geertruida Agatha	1	Het Sandee	1
Zomerlanden Gorzenbosch	1		
Gors Spui bij Piershil	1		

Tiengemeten is een hoofdstuk apart. Op 28 april lokaliseerden Rob Burgmans en schrijver 16 mannetjes en 12 wijfjes, waarna wij het verantwoord achten uit te gaan van 12 territoria. Daarvan zaten 11 stuks in het 300 hectare metende ruigtegebied de Blanke Slikken en eentje op een rug in de thans geïnundeerde, voormalige binnendijkse polder. SOVON kwam hier twee jaar eerder uit op 14 territoria, een aantal dat ook voor 1997 in de boeken kwam. Teneinde een indruk te krijgen van het broedresultaat, ging ik op 12 augustus opnieuw het eiland rond. Ik kwam toen niet verder dan 1 man en 2 eerstejaars vogels. Op die datum was in de Hoeksche Waard de graanoogst in vol bedrijf, zodat ik aannam dat de paren hun jongen naar de ‘vaste wal’ hadden geloodst, naar stoppelakkers met een groot en gevarieerd prooiaanbod.

Discussie

Met tenminste 46 territoria blies de Hoeksche Waard in het ‘jaar van de Bruine Kiekendief’ aardig in de bus. Ter vergelijking: Schouwen-Duiveland kwam in 2008 uit op 17 paren en in 2009 op 14. Omdat Schouwen-Duiveland zowel binnen- als buitendijks voor Bruine Kiekendieven minder oppervlakte aan aantrekkelijk broedhabitat biedt, gaat de vergelijking mank. Goeree-Overflakkee begrootte rond 2000 het bestand op 20-24 paren. De 12 paren van Tiengemeten buiten beschouwing gelaten, valt op dat

thans in de Hoeksche Waard het ‘binnendijkse’ bestand qua omvang het buitendijkse heeft overvleugeld. Van de 34 territoria, exclusief Tiengemeten, waren er zomer 2010 18-19 binnendijks gesitueerd. Dat is hard gegaan, want in 1997 waren dat er slechts twee. Die snelle kolonisatie kon zonder twijfel plaatsvinden dankzij de kreekprojecten die èn geschikt broedhabitat bieden èn nieuwe voedselterreinen openleggen. Immers, die krekken lopen door wijd polderland met gevarieerd prooiaanbod, nog afgezien van de potentiële prooien die in de krekken onderdak vinden. Bovendien waren de ‘klassieke’ buitendijks gelegen habitats rond 2000 al aardig opgedeeld, hetgeen de druk naar binnen bevorderde.



De Blanke Slikken op Tiengemeten (275 ha) in 1997, toen er 14 territoria van Bruine Kiekendieven waren; in 2008 waren dat er 13, in 2010 12 (Foto: Gerard Ouweneel). *Breeding habitat of Marsh Harrier on Tiengemeten (275 ha), with 14, 12 and 10 territories in resp. 1997, 2008 and 2010.*

Ter illustratie moge dienen de gang van zaken in het Oude Land van Strijen. Na het eerste paartje in de nieuwe EHS-strook in 1997, broedden zeven jaar later negen paren in die strook, een aantal dat in 2010 was teruggevallen naar zes. Afnemend voedselaanbod kan de reden zijn dat in het gedeelte van de EHS-strook, waarin in 2004 vijf paren nestelden, in 2010 nog slechts twee paren zaten. Op de soortkaarten, die Mark Hoekstein voegde bij zijn broedvogelinventarisatie van het Oude Land van Strijen, valt te zien hoe heel wat broedvogels met hun territoria uit de buurt van de EHS-strook blijven. Hebben die Bruine Kiekendieven daar iets mee te maken gehad? Gelet op hetgeen er in de Hoeksche Waard aan kreekprojecten in uitvoering is cq. op stapel heeft staan, zijn de vooruitzichten voor de Bruine Kiekendief rooskleurig. Tot slot, inclusief de 12 van Tiengemeten telde het westen van Hoeksche Waard 29 territoria in 2010. Volgens Joost van Bruggen in het SOVON-Nieuws zou de soort daar in de periode 2006-2009 afwezig zijn geweest. Hoeksche Waard West heeft dus wel wat te reclameren.

Dank

De inventarisaties werden uitgevoerd door Ron Baggerman, Peter de Barse, Martin Benard, Bas de Bruin, Rob Burgmans, Paul Groeneweg, Dick van Houwelingen, Gert Huijzers, Kees van Leenen, Arie van der Linden, Leen van der Linden, Menno Korbijn, Gerard Ouweeneel, Rob Strucker, Janus Verkerk en Hans Westerlaken.

SUMMARY

Ouweeneel G.L. 2011. Increase of the Marsh Harrier *Circus aeruginosus* in the Hoeksche Waard. De Takkeling 19: 68-74.

In 2010 a census of the Marsh Harrier was undertaken in the polders of Hoeksche Waard (27.400 ha), situated in the northern part of the Dutch delta. The area is surrounded by rivers and former estuaries (where reedbeds and rough herbage provide suitable breeding habitat) and consists of farmland (mostly arable). Marsh Harriers have been known to breed in this region since at least the 1940s. In 1970, at the end of the pesticide era, only two pairs remained (one of which on Tiengemeten, where in 2010 12 females and 16 males were located). The species recovered quickly after the ban on persistent pesticides, reaching 13 pairs in 1977 and 30-35 pairs in 1997. In the latter year, two of the pairs were found breeding in the polders, the rest in former tidal marshes beyond the dikes. The survey of 2010 revealed 46-49 territories, of which 18-19 territories in inland polder sites (Table 1). The increase is linked to restoration projects targeted at creeks and farmland.



Klassiek broedhabitat van Bruine Kiekendief in de Hoeksche Waard in de zomer van 1964, namelijk de Hoogezandsche Gorzen langs het Hollandsch Diep vóór de afsluiting (in 1970) van het Haringvliet. De vegetatiezones vanaf de dijk zijn achtereenvolgens grasland, riet en biezen (Foto: Gerard Ouweeneel). *Classic Marsh Harrier habitat in Hoeksche Waard in the summer of 1964, prior to the enclosure of Haringvliet (in 1970), with grassland, reedbeds and rushes.*

Literatuur

- Bruggen J. van 2010. Kiek uit naar de Kiekendief. SOVON Nieuws 23(1): 21.
- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Dam A. & Wilbrink D. 2004. Lijst van waargenomen vogelsoorten. *In*: Breedveld S., van Dam A., Hollaar W., Kanis K., van der Velden B. & de Zoete G. 2004. Tussen Haringvliet en Grevelingen – De vogels van Goeree-Overflakkee: 177-247. Vereniging voor Natuur- en Landschapsbescherming Goeree-Overflakkee, Middelharnis.
- Hoekstein M. 2004. Broedvogel van het Oude Land van Strijen. Inventarisatierapport, Staatsbosbeheer.
- Hof R. van 't. 2009. Bruine Kiekendief op Schouwen-Duiveland. *Sterna* 54: 28-31.
- Lathouwers R. 1955. Slikken Goudswaard. Rapport.
- Luitwieler M., Mesker C., Strucker A. & Verkerk A. 1999. Vogels van de Hoeksche Waard. Vogelwerkgroep Hoeksche Waard, Oud-Beijerland.
- Ouweneel G.L. 1978. Het voorkomen van de Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* in het Hollandsche Diep-Haringvlietgebied. *Limosa* 51: 81-87.
- Vergeer J-W. & Sluijter T. 2008. Broedvogels van Tiengemeten in 2008. SOVON inventarisatierapport 2008/22. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Adres: Lijster 17, 3299 BT Maasdam, glo@xs4all.nl